

Fikhski propisi o specifičnim stanjima žena na hadžu

„Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje - pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome“ (Ali 'Imran, 97). Hadž je jedan od stubova vjerovanja, dakle obaveza (farz) svakog vjernika ko je kadar, u fizičkom i materijalnom smislu, obaviti isti. Žena nije oslobođena ove obaveze, već je, naprotiv, njegova vrijednost i značaj za ženu potvrđena i hadisom kojeg prenosi Ebu Hurejre, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: „*Dži-had starog, slabog i žene su hadž i umra*“ (Sunen al-Nasa'i IV, 2001, hadis br. 3592, str. 8). Međutim, kao i u slučaju drugih ibadeta, obavljanje ove dužnosti ima svoje specifičnosti i izuzetke koje se odnose samo na žene. Takve specifičnosti se, između ostalog, vežu i za mjesečni ciklus, odnosno postporodajni period koji može zadesiti ženu u toku obavljanja obreda hadža. U ovom članku ćemo pokušati iznijeti određene dileme koje se mogu javiti kod žena kojima se mjesečni ciklus (isto se odnosi i na postporodajno krvarenje) javi u vrijeme izvršavanja ove obaveze. (Ovaj tekst se odnosi na žene koje zanižete hadž temetu' kojeg nijete uglavnom sve hadžijice iz Bosne i Hercegovine).

Upotreba farmakoloških preparata za odgađanje menstrualnog ciklusa

U posljednje vrijeme česta je praksa među muslimankama da prilikom obavljanja hadžskih obreda koriste lijekove za odgađanje menstrualnog ciklusa kako bi imale priliku da u potpunosti obave sve farzove i vadžibe hadždža i iskoriste vrijeme provedeno u Medini i Mekki za intenzivniji ibadet. Ulema generalno dozvoljava upotrebu pilula za prolongiranje ciklusa uz prethodnu kon-

sultaciju sa doktorom te pod uvjetom da ne naštetite zdravlju žene.

Ciklus u vrijeme uzimanja ihrama na mikatu

Oblačenje ihrama i preuzimanje ihramskih obaveza je prvi farz hadža, a preuzimanje istih sa mikata spada u vadžibe hadža. Menstrualni ciklus (hajz) ili postporodajni ciklus (nifas) nisu prepreka da se obuku ihrama i donose odluka za obavljanje hadža. Dakle, ukoliko se neka od žena odluči da ne koristi pilule za odgađanje ciklusa te je isti zadesi u vrijeme kada hadžije oblače ihrame i ona će učiniti isto, tj. donijet će odluku za obavljanje hadža i preuzeti ihramske obaveze bez obzira na ciklus. Prilikom preuzimanja ihramskih obaveza žene su dužne da odrežu nokte ruku i nogu, depiliraju se i okupaju, bez obzira da li prilikom toga imale mjesečni ciklus ili isti očekivale. U ovome nema razilaženja među ulemom i to shodno sahih-hadisima kojeg bilježi Muslim od Aise, r.a., da je Esma b. Umejs rodila Muhameda b. Ebi Bekra dok je Poslanik išao prema Zul-Hulejfi da zanižeti Oprosnu hadž pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., „*naredio Ebu Bekru da joj kaže da se okupa i obuče ihrame*“ (Ad-Dimiški, Muslimova zbirka hadisa-izbor 1, 2003, 618. hadis, str. 549). Nema potrebe da žena čeka da prestane ciklus i da se vraća na mikat kako bi obukla ihrame kako pojedine žene čine.

Nijet žene koja nije sigurna da će zbog ciklusa moći obaviti umru do hadža

Ukoliko ženi započne ciklus pri samom oblačenju ihrama ili neposredno prije i nije sigurna da će stići oba-

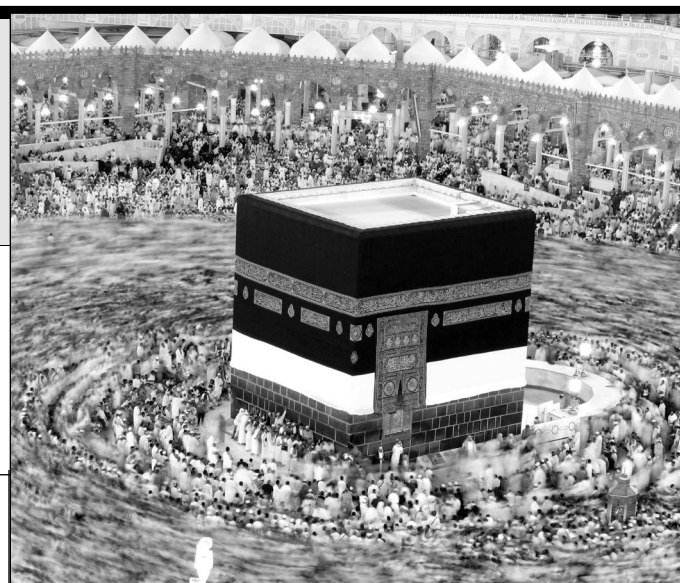
viti umru prije hadža preporučuje se da prilikom odlaska na mikat, gdje će zanižeti umru, kaže i „*Allahumme mehilli hajsu habesteni*“ što znači „*Allahu moj, neka mi bude dopušteno prekinuti obrede umre tamo gdje me ti zaustaviš*“. U ovom slučaju će žena moći da se oslobodi ihrama za umru i obuče ihrame za hadž ukoliko je ciklus spriječi da učini umru prije hadža bez ikakve naknadne obaveze. Ovo je u skladu sa predajom koju bilježi Buharija da je Aiša kazala: „*Poslanik, s.a.v.s., ušao je kod Džabe b. Zubejr te joj rekao: 'Vjerovatno si naumila poći na hadž?' 'Tako mi Allaha, ja se osjećam veoma slabo!' - odgovori ona. 'Kreni na hadž' - reče joj on, 'ali prilikom nijeta postavi uvjet i reci Allahu moj, neka mi bude dopušteno prekinuti obrede umre tamo gdje me ti zaustaviš.'*“ (Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa III, hadis br. 5089, str. 1012).

Drugo, umjesto nijeta hadža temetu'a (odnosno umre na mikatu), žena koja nije sigurna da će do hadža imati priliku zbog ciklusa da obavi umru, može da zanižeti hadž ifrad te uči telbiju za hadž. Ona će biti u ihramu od oblačenja ihrama do prvog dana Kurban-bajrama.

Promjena nijeta hadž ifrada u hadž temetu' nakon prestanka ciklusa

Ukoliko se desi da žena koja je na mikatu zanižetila da učini hadž ifrad, misleći da neće zbog ciklusa moći učiniti umranski tavaf, a potom joj ciklus prestane prije hadža može promijeniti nijet i učiniti umru. Prema hanefijskoj pravnoj školi, dozvoljeno je da osoba koja je zanižetila hadž ifrad na mikatu po dolasku u Mekku promijeni nijet za ifrad u temetu' te obavi i umru kao a potom se oslobodi ihra-

Kao i u slučaju drugih ibadeta, obavljanje hadža i umre ima svoje specifičnosti i izuzetke koje se odnose samo na žene

Ukoliko bi ženi ciklus započeo prije nego je obavila hadžski tavaf (tavafu-l-ifade) ona će ga odgoditi dok ne bude čista i za to odgađanje neće biti dužna nikakav iskup učiniti.

ma. Ovo je analogno dozvoli da osoba koja je u ihramima za umru donese nijet da obavi i hadž. Također, Buharija bilježi da je Džabir b. Abdullah kazao da je „*činio hadž sa vjerovjesnikom, s.a.v.s., kada je on gonio sa sobom kurbane (deve) a ashabi su učinili ihram samo za hadž pa im je Poslanik rekao 'Oslobodite se svojih ihrama po obavljenom tavafu oko Ka'be i sa'ju između Safe i Merve i podšišajte se, a potom ostanite kao slobodni dok ne nastupi osmi dan zu-l-hidždžeta. Tada stupite opet u ihram za hadž, a ono što ste ranije uradili učinite ga hadž temetu'om.'* ‘Kako ćemo ga učiniti temetu'om a imenovali smo ga hadžom?’ - pitali su. ‘Učinite kako sam vam naredio!’ - rekao je on.“ (Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa I, hadis br. 1568, str. 1079-1080). Iz ovoga se primjećuje da je Poslanik, a.s., naredio ashabima da nijet promijene iz hadža ifrada u hadž temetu'. (Al-Kuduri, Al-Tedžrid: Al-mevsu'atu al-fikhije al-mukarene VI, 2004, str. 1691/4).

Početak ciklus nakon oblačenja ihrama a prije umranskog tavafa

Žena koja je nanižetila umru za hadž temetu' a kojoj je ciklus započeo nakon oblačenja ihrama a prije obavljanja umranskog tavafa i sa'ja ostat će u ihramima dok se ne očisti i učini umranski tavaf i sa'j i potkrati kosu.

Kraj ciklusa nakon uzimanja ihrama a prije umranskog tavafa

Nije potrebno ponovo se vraćati do mikata kako bi se obukli ihrama nakon završenog ciklusa. Ono što je potrebno jeste da se žena koja je preuzela ihramske obaveze dok je bila u ciklusu nakon okončanja ciklusa okupa vodom ili bezmirisnim sapunom. Nakon toga će otići u Harem i učiniti umranski tavaf, sa'j te pot-

kratiti kosu i time se osloboditi ihrama za umru.

Valjanost tavafa ukoliko postoji nesigurnost da li je započeo ciklus za vrijeme ili prije tavafa

Može se desiti da žena obavi tavaf, ili tavaf i sa'j te nakon toga ustanovi da joj je menstrualni ciklus započeo, ali joj se javlja nesigurnost u to da li je ciklus započeo prije ili nakon tavafa, odnosno nesigurnost u to da li joj je tavaf valjan ili ne. Naime, u ovakvim slučajevima, princip je da se menstrualni ciklus računa od trenutka kada žena bude svjesna njegovog početka. U ovom slučaju će se računati da je ciklus započeo nakon tavafa, odnosno trenutka kada je žena primjetila njegov početak te je obavljeni tavaf u ovom slučaju valjan (Tuhmaz, Hanefijski fikh I, 2002, str. 144).

Ciklus nakon tavafa umranskog a prije sa'ja

Ukoliko bi ženi započeo ciklus nakon obavljenog tavafa a prije sa'ja, ona će obaviti sa'j iako je ciklus započeo, jer čistoća nije uvjet valjanosti sa'ja. Prema hanefijskoj pravnoj školi ženi je dozvoljeno da obavi sa'j dok je u ciklusu ili u postporodajnom periodu samo ukoliko je već u stanju čistoće obavila tavaf. Nakon sa'ja će potkratiti kosu i osloboditi se ihrama za umru.

Ukoliko donese nijet za umru a nije stigla obaviti umru

U slučaju da žena donese nijet da obavi hadž temetu' te zbog ciklusa ne stigne obaviti umranski tavaf i sa'j do početka hadža, odnosno stajanja na Arefatu njen će se hadž temetu' promijeniti u hadž ifrad. Prema hanefijskoj pravnoj školi tavaf umre se mora obaviti prije stajanja na Arefatu, jer tavaf nakon stajanja

na Arefatu ne može zameniti umranski tavaf, već je to hadžski tavaf (Al-Kuduri, At-Tedžrid: Al-mevsu'atu al-fikhije al-mukarene VI, 2004, str. 1898/4). U ovom slučaju, žena će ostaviti umru i zanijetiti će hadž riječima *“Allahume inni uridu-l-hadždže fejsirhu li ve tekabbelhu mini!”* i učiti telbiju za hadž. Buharija bilježi predaju od Abdullaha b. Mesleme da je Aiša, r.a., rekla: *„Izašli smo iz Medine sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s., za vrijeme oprosog hadža i zanijetili umru. Potom je Poslanik kazao: ‘Ko ima kurban, neka nijet učini za obavljanje hadž i umre i neka se ne oslobađa ihrama, dok ne obavi oba obreda zajedno.’ Potom sam otišla u Mekku i budući da sam imala menstruaciju, tavaf nisam činila oko Ka’be, a ni Sa’j između Safe i Merve. Na to sam se potužila Vjerovjesniku, s.a.v.s., i on mi je rekao: ‘Raspleti svoju kosu, počeslaj se i izgovaraj telbiju samo za hadž a ostavi umru.’ Ja sam tako učinila. Kada sam obavila hadž, Poslanik me poslao sa Abdurahmanom b. Ebi Bekrom od Ten’ima i ja sam tamo ponovo učinila nijet za umru. Još mi je kazao: ‘To je za tvoju minulu umru!’“* Iz ovog hadisa se može zaključiti da nije potrebno ići do mikata da bi se zanijetio hadž ponovo ukoliko je žena već preuzela ihramske obaveze na mikatu za hadž temettu’. Ono što je poznato jeste da je Aiša, r.a., na Zul-Hulejfi bila preuzela ihramske obaveze, a Poslanik joj nije naredio da se vrati i ponovo zanijetiti hadž sa mikata već samo da ostavi umru i stupi u ihram za hadž (Al-Kuduri, At-Tedžrid: Al-mevsu'atu al-fikhije al-mukarene VI, 2004, str. 2008/4). Žena koja ne obavi umru neće morati zaklati kurban koji kolje onaj koji obavlja hadž temetu’ ali će za neobavljenu umru zaklati kurban za prijestupe (Tuhmaz, Hanefijski fikh I, 2002, str. 590).

Ciklus u vrijeme oblačenja ihrama za hadž u Mekki

Budući da naše hadžije nijete obavljanje hadž temetu’a oni se, nakon obavljene umre po dolasku u Mekku, oslobađaju ihrama, a 8. zu-l-hidžetta ponovo iz mjesta boravka u Mekki oblače ihrame i nijete hadž izvan Harema. Žena koja u ovom trenutku bude imala

ciklus okupat će se i obući ihrame, odnosno preuzeti ihramske obaveze te zanijetiti hadž kao što čine i sve hadžije. Ciklus nije smetnja za oblačenje ihrama za hadž kao ni za umru.

Ciklus u vrijeme boravka na Arefatu, Muzdelifi i Mini

Boravak ili zadržavanje na Muzdelifi je vadžib, dok je boravak na Arefatu drugi farz hadža. Žena koja ima ciklus može boraviti ili prolaziti kroz Muzdelifu, te boraviti na Arefatu. U ovom stanju može i bacati kamenčiće na Mini. Ako ove radnje obavi dok je u ciklusu neće učiniti prijestup i za to nije potreban nikakav iskup, jer čistoća nije uvjet spomenutih hadžskih radnji. Ovo je utemeljeno na sahih-hadisima kojeg prenosi Buharija da je Poslanik, s.a.v.s., kazao Aiši, r.a.: *„...To je nešto što je Allah propisao Ademovim kćerkama. Radi sve što radi svaki hodočasnik, samo ne obilazi oko Ka’be dok se ne očistiš“* (Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa I, hadis br. 305, str. 236).

Ciklus prije obavljanja Tavafu-l-ifade /Tavafu-zizjare (hadžskog tavafa)

Tavafu-l-ifade je treći farz hadža bez kojeg hadž neće biti ispravan. Nijedan hadžija nije oslobođen njegovog obavljanja, pa tako ni žena koja ima ciklus. Ukoliko bi ženi ciklus započeo prije nego je obavila hadžski tavaf (tavafu-l-ifade) ona će ga odgoditi dok ne bude čista i za to odgađanje neće biti dužna nikakav iskup učiniti. Buharija bilježi da je Poslanik, s.a.v.s., kazao Aiši, r.a., nakon što joj je ciklus započeo u vrijeme hadža: *„...To je nešto što je Allah propisao Ademovim kćerkama. Radi sve što radi svaki hodočasnik, samo ne obilazi oko Ka’be dok se ne očistiš“* (Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa I, hadis br. 305, str. 236).

Može se, međutim, desiti da njezina grupa hadžija pođe iz Mekke a da ona i dalje nije bila u mogućnosti da obavi hadžski tavaf, jer joj ciklus nije okončao. U ovom slučaju će žena obaviti tavaf hadžski iako ima ciklus zbog velike nužde u kojoj se nalazi jer nužda čini dozvoljenim ono što je zabranjeno. Ona će se u ovom slučaju prije tavafa okupati vodom ili bezmirisnim sapunom

a potom učiniti tavaf i sa’j te potkratiti kosu. Naime, prema hanefijskom mezhebu tavaf osobe koja je nečista je punovažan (Al-Kuduri, Al-Tedžrid: Al-mevsu'atu al-fikhije al-mukarene VI, 2004, str. 1852/4). Kao argument navodi se kur’anski ajet *„...i neka oko Hrama drevnog obilaze!“* (Al-Hadždž, 29). U sadržaju ajeta, naime, ne spominje se nikakvo čišćenje kao uvjet. Također, kao dokaz se uzima sahih hadis kojeg prenosi Buharija od *„Kata de da mu je Enes b. Malik kazao kako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., klanjao u Muhassabu podne i ikindiju, akšam i jaciju, a zatim legao spavati. Potom je uzjahao devu, krenuo ka Ka’bi i obavio tavaf oko nje“* (Buharija, hadis br. 1756, str. 1185). U ovom hadisu se nigdje ne spominje da je Poslanik uzeo abdest prije tavafa, jer abdest nije uvjet valjanosti tavafa. Također, neki učenjaci argumentiraju ovu iznimku šerijatskim principima koji nalažu da je nešto obaveza samo ako se ono može izvršiti, jer Allah nikog ne zadužuje iznad njegovih mogućnosti. Isto kao što je sahibi-uzuru dozvoljeno da klanja namaze ukoliko ima stanje koje kvari namaz ali ga ne može kontrolirati ili zaustaviti, isto tako je dozvoljeno obaviti tavaf pod ovim uvjetima koje žena ne može kontrolirati kao što su menstrualni ciklus ili postporodajno krvarenje.

Međutim, iako je punovažan tavaf u ovom stanju, učinjen je prekršaj za što se treba, prema hanefijskom mezhebu, iskupiti klanjem kurbana u vidu krave ili deve (Tuhmaz, Hanefijski fikh I, 2002, str. 156). Prema fetva-i-eminu dr. Enesu Ljevakoviću tako treba postupiti žena imućnog stanja. Žena koja to nije u stanju učiniti, njen tavaf i hadž će, ako Bog da, biti ispravni i kod Allaha primljeni, jer Allah nikoga ne zadužuje preko njegovih mogućnosti. Uz to, to je i stav mnogih drugih relevantnih islamskih učenjaka. A, Allah najbolje zna.

Šta je potrebno učiniti nakon prestanka ciklusa prije tavafu-l-ifade

Ono što je potrebno jeste da se žena koja je bila u ciklusu u vrijeme hadžskih obaveza nakon okončanja ciklusa okupa vodom ili bezmirisnim sapunom. Na-

S obzirom da je hadž poseban ibadet koji mnogi imaju priliku učiniti samo jednom u životu ili nijednom ženi je, bez obzir na ciklus, dozvoljeno da uči telbiju, da čini istigfar, zikr ili da uči sve dove koje se nalaze u knjigama dova a naročito one koje je učio Poslanik pa makar one sadržavale i kur’anske ajete jer nema vjerodostojnog teksta koji to brani.

kon toga će otići u Harem i učiniti tavaf hadžski, sa’j između Safe i Merve i time se osloboditi ihrama.

Ciklus prije Tavafu-l-veda’a/Tavafu-s-sadr (oproštajnog tavafa)

Žena kojoj je menstrualni ciklus ili postporodajni period započeo prije nego je uspjela obaviti oproštajni tavaf (tavafu-l-veda’), a mora napustiti Mekku prije nego joj ciklus prestane nije dužna da ga obavi, niti da se na bilo kakav način iskupi za to (Tuhmaz, Hanefijski fikh I, 2002, str. 593). Ovo je utemeljeno na sahih-predaji koju Buharija prenosi od Aiše, r.a., da je kazala: *„Safija b. Huzej, supruga Vjerovjesnika, s.a.v.s., je dobila menstruaciju, pa sam to spomenula Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a on reče: ‘Hoće li nas ona zadržati?’ Oni su mu odgovorili da je dobila menstruaciju nakon što je obavila tavafu-l-ifade. ‘Pa onda nema nema zadržavanja’ - rekao je on“* (Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa I, hadis br. 1757, str. 1185). Dakle, žena koja nije u mogućnosti da obavi ovaj tavaf jer je prinuđena da napusti Mekku prije negoli postane čista za njegovo propuštanje neće biti dužna dati nikakav iskup jer Poslanik nije spomenuo bilo kakvi skup za Safiju. Umjesto tavafa, ona će prije odlaska stati pred vrata Harema i pred njih učiniti dovu dragom Allahu. Ukoliko je u mogućnosti, pri odlasku će podijeliti sadaku (Tuhmaz, Hanefijski fikh I, 2002, str. 630).

Krvarenje koje nije menstrualno niti postporodajno u toku umre i hadža

Krvarenje koje nije menstrualno ili postporodajno se javlja kao posljedica bilo hormonalne poremećenosti ili neke druge bolesti, te se u šerijatskom pravu tretira kao istihaza, a žena koja ima istihazu ima tretman sahibi-uzura. U takvom stanju žena može obavljati sve hadžske obrede uključujući i tavaf uz adekvatnu zaštitu te mijenjanje abdesta za svaki namaski vakat sve dok to stanje traje. Nema obaveze kupanja nakon prestanka tog stanja.

Umra nakon hadža

Ukoliko žena zbog ciklusa nije bila u prilici da učini

umru prije hadža dozvoljeno joj je da istu učini nakon hadža kako je učinili i Aiša, r.a. Buharija bilježi predaju od Abdullaha b. Mesleme da je Aiša, r.a., rekla: *„Izašli smo iz Medine sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s., za vrijeme oprosog hadža i zanijetili umru. Potom je Poslanik kazao: ‘Ko ima kurban, neka nijet učini za obavljanje hadž i umre i neka se ne oslobađa ihrama, dok ne obavi oba obreda zajedno.’ Potom sam otišla u Mekku i budući da sam imala menstruaciju, tavaf nisam činila oko Ka’be, a ni Sa’j između Safe i Merve. Na to sam se potužila Vjerovjesniku, s.a.v.s., i on mi je rekao: ‘Raspleti svoju kosu, počeslaj se i izgovaraj telbiju samo za hadž a ostavi umru.’ Ja sam tako učinila. Kada sam obavila hadž, Poslanik me poslao sa Abdurahmanom b. Ebi Bekrom od Ten’ima i ja sam tamo ponovo učinila nijet za umru. Još mi je kazao: ‘To je za tvoju minulu umru!’“* (Sahihu-l-Buhari: Buharijeva zbirka hadisa I, hadis br. 1756, str. 1071). Pritom, nema potrebe da ide do mikata da zanijeti umru već je dovoljno da se u svome hotelu okupa i obuče ihrame a potom učini nijet za umru iz vanharemske zone. Dakle, u zoni izvan granica Harema će kazati *„Lebejke bi umra!“* Također, može otići i do mesdžida koji se naziva „Et-Ten’im“ koji je također izvan granica Harema i tu zanijetiti umru. Potom će obaviti tavaf i sa’j i potom potkratiti kosu te se time osloboditi ihramske obaveze.

Šta je od učenja dozvoljeno ženi koja ima ciklus

S obzirom da je hadž poseban ibadet koji mnogi imaju priliku učiniti samo jednom u životu ili nijednom ženi je, bez obzir na ciklus, dozvoljeno da uči telbiju, da čini istigfar, zikr ili da uči sve dove koje se nalaze u knjigama dova a naročito one koje je učio Poslanik pa makar one sadržavale i kur’anske ajete jer nema vjerodostojnog teksta koji to brani. Također, može ulaziti u prostor gdje se čini sa’j jer se on ne smatra dijelom Harema, a može i boraviti u prostoru oko Harema da sluša učenje Kur’ana ili da uči dove. Zabranjen joj je ulazak u Harem.

.....
SUMEJA
LJEVAKOVIĆ-SUBAŠIĆ